

Svmma Juris Canonici

Comprehensa Tribus Partibus In Qva Distincte Et Svccincte Explicantur,
quæ ad personas, negotia, & iudicia Ecclesiastica ex Canonum præscripto,
pertinent

Ivrisdictione Ecclesiasticâ, & Iudiciis

Strein, Johann

Coloniæ Agrippinæ, 1658

Titulus III. De processu Iudicii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61847](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61847)

Quod dicitur, *salvis aliis constitutionibus*, ad leges civiles spectat, secundum quas corruptas prece, vel precio Iudex, vel pœna capitali, vel deportatione in insulam punitur, arbitrio Iudicis, qualitatem delicti æstimantis ex l. *lul. repetundar. vel lege Cornel. de fals.* In particulari, si pretio accepto malè iudicaverit, sententia nulla est. l. *Vanales, C. quando provocare non est necesse.* Si per gratiam, sententia est aliqua, sed rescinditur per restitutionem in integrum. *Glo. in l. Servo*

invito. §. Cum prator. tit. ad Trebell. & prætereà litem facit suam, cum notâ infamiae l. fin. C. de pœn. Iud. qui malè iud. Quando Iudex corruptus est, & constitutiones Principum neglexit, in pœnam falsi incidit. l. *1. §. 1. tit. de falsi. Privatieriam dignitate, & officio potest. l. Iudices, & ibi Bart. ac Io. de plat. C. de Dignitatib. l. 10. Ang. Aret. in Tract. malef. v. procedamus ulterius. Farinac. in Praxi Crim. q. 111. à nu. 15. Marcus Par. 1. Decis. aur. q. 686. Barb. in c. Cum æterni. cit.*

TITVLVS III.

De ipso Processu Iudicii.

Res invenio modos procedendi. *Primus* exercetur per accusationem. *Secundus* per denunciationem. *Tertius* per inquisitionem. Neque permittitur Iudici aliam viam insistere, aut privatâ notitiâ, vel arbitrio lites decidere, ne multùm agendo nihil agat, seque pœnis non mediocribus obijciat.

§. I.

De Accusatione.

I. **Q**uod dici solet, sine accusatione iudicium non fieri, verum est, si nomen accusationis latè accipias, tam

pro verâ, ac formali, quàm pro æquivalente. Subinde enim facinus innotescit iudici per libellum oblatum, qui accusationem continet, aliquando per denunciationem, aliquando per querelam simplicem; aliquando denique evidentia facti, & forma clamorosa viam iudicii aperit. Hodie in plerisque regnis, ac provinciis constituti sunt Syndici, quorum munus deferre crimina, quæ vindictam merentur. Quin etiam de quolibet delicto inquirere iudex potest modo rumor, aut clamorosa fama præcedat l. *1. §. defensores tit. de muner. & honor. Tholosan. l. 49. syntagm. c. 5. lul. Clarus §. fin. Q. 3.*

II. Accusatio formalis est delatio criminis

inimis in libello accusatorio ad publicam vindictam legitima interveniente subscriptione.
aza l. 9. §. 1.

Quod dicitur ad publicam vindictam, distinguit accusatorem proprie dictum ab actore. Hic enim, quod sua interest, potissime querit: accusator vero reip. bonum principaliter intendit, ut nimirum scelerati homines puniantur, & resp. liberetur. *Roder. Tom. 4. tit. 6. c. 4. Silv. v. accusation. 1.* Unde duplex libellus, accusationis in criminalibus, & conventionis in civilibus. Attamen ut semper scripto concepta accusatio sit, ad substantiam non pertinet, sed ad solennitatem. Sufficit etiam verbaliter proponere, & à Notario excipi. Similiter nomen accusantis, & accusati, dies & annus, quo fit accusatio, imò locus delicti addi solent. Omnia tamen non faciunt irritam accusationem. *Speculat. 3. par. Rubrica de libellis. Ferrar. practica de forma libelli §. Quot sint.*

In libello conventionali explicandum est, quis, quid, coram quo, quo iure petatur & à quo. Nomen actionis ut conceptis verbis exprimat, iure Canonico non requiritur. *c. dilecti de iudic.* quia ex causa petendi intelligi potest. Hæc igitur exponenda sive proxima sit, ut in personali obligatio, in reali dominio; sive remota, qualis in actione personali est contractus, in reali factum, ex quo causatur dominium v.g. quod res sit legata, vendita, tradita. &c. *Val. l. 2. tit. 3. n. 6.*

Illud quoque memineris, quod libellus accusatorius inscriptio appellatur, libellus conventionis autem postu-

latio inscribere dicitur, qui nomen suum subscribit, ad pœnam rationis videlicet, quæ hodie tublata. *l. pen. C. de accus. l. 2. §. fin. de adul. Lancel l. 4. tit. 1.*

III. Libellus igitur non est necessarius *Primò*, cum summarie, & sine strepitu agitur, ut in causis beneficialibus, matrimonialibus, decimarum, & usura. *c. Dispendiosa. Clem. de iudicis. Secundò*, si reus non desideret libellum. *Tercio* cum causæ leviores, & breviores sunt. *Quarto*, si contraria consuetudo sit. Denique aliis de causis, quas speculator explicat in *3. par. de libell. Vallens. l. 2. T. 3. n. 9.*

Præterea non est cogendus qui accusatur, statim respondere libello, sed tempus 20. dierum iure communi habet ad deliberandum, an expediat litigare, an recusandus Iudex, an quæ exceptiores adsint. *Auth. Offeratur. C. de litis contest. Non ita tamen fixum est illud temporis spatium, ut ob iustas causas contrahi à Iudice, vel extendi non possit. Bald. l. 1. Consil. 438. Cardin. Tuschus Concl. 301. & 302.*

IV. Libellus accusationis, ut à peritis observatum est, syllogismum iuridicum continet, hoc ferè modo. Causa accusator dicit. Operatio debetur merces sua, uti conventum est. At Titus convenit mecum de uno aureo. Illum igitur ut mihi præstet, postulo. Vbi maior propositio regulam generalem continet. Minor facti speciem: Conclusio petitionem. Assumptionis probatio incumbit actori. *l. 2. Tit. de probat.* Quod si reus excipiat, à se pridem factam solutionem esse, onus probandi in se trans-

ferre

fert. l. In exceptionibus. Tit. de probat. ubi Glossa, sicut actor intentionem suam, ita reus exceptionem probare debet.

Eiusmodi libello parato rogatus Iudex reum citare debet, eoque præsentem offertur Iudici, & per hunc reor: atque ita censetur iudicium inchoatum. Lis verò contestata, cum ad petitionem actoris, respondit reus animo confitendi. c. *Dudum Ecclesia*. §. *Licet, de elect.* & c. 1. *de litis contestat.* *Oldrad. Consil. 108.* *Iason Instit. de action. init. n. 19. & 20.*

V. Quamvis in uno libello plures simul actiones, quarum singulis respondeat accusatus, & totidem sententiæ ferantur, includi queant, summo operè tamen vitanda obscuritas est, ne fortè à Iudice rejiciatur: quamvis non continuè id faciendum, quandoquidem ex processu, & probationibus futuris dilucidari potest. Hoc tamen si non præstetur, absolvi reus poterit, relicta potestate actori iterum experiendi.

Monet etiam *Vurmserus T. 9 obs. 3.* si actor libellum suum emendare velit, & quod malè conceptum, in melius reformare, id faciendum ante litem contestatam, nisi ipsa mutatio tangat principaliter ipsam rem, quantitatem, vel qualitatem in libello petitam. At quando libellus omninò ineptus est, Iudex reum ab observatione iudicii absolvere debet & actorem in expensas damnare. Censetur autem ineptus planè, quando ex eo non concluditur ius agendi. *Gaill. l. 1. obs. 66. & 67.*

VI. Libellum generalem, & incertum rejiciendum esse, ex c. *significationibus. De libelli oblatione DD. apud Barbos.* citati colligunt. Sed limitatur *Primo* in pe-

titione fructuum, usurarum, damnorum, expensarum, & interesse. *Secundo* in civilibus parte non opponente. *Tertio* in petitione hæreditatis. *Quarto*, quando incertitudo nascitur ex parte ipsius rei. *Glo. & Bart. in l. 1. §. quia autem. Tit. Legatorum.* Iam quod ex eodem capite desumunt libellum alternativum non valere, etiam limitandum est. *Primo* si agatur de rescissione contractus in materia *legu 2. C. de rescind. vend.* *Secundo* in actione hypothecaria qua ex. c. *peto Titium* condemnari ad traditionem rei hypothecaræ, vel ad solvendum debitum. *Tertio* limita in minore, qui potest libellum alternativum facere dicendo contractum nullum esse, vel si validus, rescindi, seque in integrum restituis, *Constitutus. de in integr. restit.*

Ad extremum ambiguis, & obscurus libellus qualibet industria sublevandus est, ut effectum habeat: quem in finem etiam verba impropianda sunt, & deligenda interpretatio, quæ actoris mentis favorabilior. v. *Hemmingum Consil. 43. n. 1. G. ill. l. 1. obs. 61. & sequi Bald. Consil. 166 Tuschus Conclus. 305. 308. & sequi.*

VII. Fit aliquando, ut libellus non Iudici offeratur, sed instar pasquilli publicè proponatur, in quo Iudex requiritur, ut de tali vel tali crimine instituat examen, & puniat, non addito acculantis, vel denunciantis nomine. Qui modus non sufficit ad Iudicem permovendum, aut compellendum, quamvis post eiusmodi monitionem procedere possit ex officio, imò debeat. *Primo*, quando antecessit publica infamia. *Secundo*, si crimen perniciosum sit in futurum, v. *g. de parricidio, direptione urbis, vel incen-*

incendio procurando. In tali casu cau-
tè inquiret ad eruendam veritatem, &
auertenda pericula *Tholos. l. 38. c. 6. Mol.*
D. 35 Laym. l. 3. tr. 6. c. 3. Iul. Clarus §. fin. q.
68. Tuschus Concl. 321.

VIII. Omnibus accusare licet, quibus
iure interdictum non est, quemadmo-
dum Marcellus IC. respondit. Ad in-
terdictum igitur respice. Illud tribus
causis nititur. *Prima* est, delictum pro-
prium personæ, ob quod repelluntur ex-
communicati, infames, publici peccato-
res, usurarii, & his similes. *c. Prohibentur. 2*
q. 1. l. qui accusare. Tit. de accus. Secunda est
indecentia, propter quam subditi ve-
tantur accusare prelatos suos, serui do-
minos, filii parentes *c. cit. prohibentur:*
fratres, & sorores in vicem. *l. si sororem C.*
de accus. Tertia est conditio status. unde
clerici non debent accusare laicos, nec
laici clericos. Hæc omnia tamen suas li-
mitationes habent, ut sequi s. patebit.

Nunc ad particularia veniendo, ac-
cusatio prohibetur pupillo, mulieri, ma-
gistratui, militi, infami, & qui duo iudi-
cia aduersum duos reos subscripta ha-
bet, vel pecuniam ad accusandum, vel
non accusandum accepit: item filio pa-
trem, & alumno patronum suum: item
suspecto de calumnia, pauperi, & qui
minus quam 50. aureos habet.

Excipe, nisi hi injuriam suam prole-
quantur, mortemque propinquorum
defendant. Tunc enim ad accusandum
admittuntur, exceptis tamen liberis, li-
bertis, & alumniis, quibus tantum civi-
liter conuenire suos parentes, & patro-
nos permittitur. *l. Qui accusare cum duabus*
sequentibus. Tit. de accus. l. Hi tamen. v. liberi.
l. iniquum. 17. C. de his, qui accus. non poss.

Præter hos iure Canonico non ad-
mittuntur ad accusandum, inimici, &
eorum domestici, nec criminofus ad ac-
cusandum alium criminofum, nec laicus
clericum. *c. de cetero. de testibus.* nisi in sua,
& suorum iniuria. Potest etiam clericus
accusare malefactorem suum laicum
ita tamen, ut expresse profiteatur, se non
intendere vindictam, seu pœnam san-
guinis. *Fill. Tr. 19. c. 9. n. 246.* Eodem
iure repelluntur viles, aliæque non pro-
batæ personæ ab actione contra cleri-
cos, dummodò reus, clericus harum
consuetudine antea usus non fuerit.
Thol. l. 49. c. 2. Roderic. To. 1v. T.
6. c. 10. Camf. l. 4. T. 19. qui multis ju-
ribus confirmant.

NOTA. In atrocioribus criminibus
puta, læsæ maiestatis, hæresis, simoniæ,
& similibus, omnes ad accusandum ad-
mittuntur. *c. pen. C. de iis, qui accusare. c.*
Tanta. 7. c. Licet Heli. de simonia. Diaz. in
Pract. crim. c. 99. Roderic. Tom. 1v. T. 6.
c. 2. & 3.

IX. Ad accusandum, & defenden-
dum procuratores admittuntur, qui
mandatum ad lites persequendas ha-
bent, *Paulus in l. 2. & 4. Vlp. l. 1. & 3. de pro-*
cur. Advocati quoque qui interdum suã,
interdum amici causam exponunt, vel
defendunt, *Vlp. in l. 1. Tit. de postul.* Ad hos
etiam pertinet procuratori consilium
dare: prohibentur verò Iudicis, vel as-
sessoris officium assumere.

Per defensorem quoque agi potest,
modò is de rato satisfecerit. Differt enim in
hoc à procuratore defensor, quòd sine
mandato domini, illius causam tuetur
sunt nihilominus causæ quædã, quæ nec
defensorem, nec procuratorem admit-
tant,

tant, sed ipse reus & actor comparere debet. Eius generis censetur causa criminalis criminaliter intentata, quamvis excusationem absentiae suae transmittere ad Iudicem ipsis permittatur. *Vlp. in l. servum quoque de Procur.*

X. Iuramentum calumniae actori, & reo commune est. Renuens actor causa cadit; reus vero pro confesso habetur. *c. ult. de iuram. cal.* Quid contineat, haece versibus continetur.

*Illud iuretur, quod lis sibi iusta videtur,
Et si quaretur, verum non inficietur,
Nil promittetur, nec falsa probatio detur,
Vt lis iraderetur, dilatio nulla peretur.*

Si tamen ex probabili causa omissum fuerit, non nocebit processui, & iudicio. Idque Camerae Spirensis maximè praxis docet, teste *Gal. l. 1. obs. 84. n. 3.*

§. 2.

Satisfit Dubiis de accusatione.

DUbi. 1. An unquam teneatur aliquis accusare?

Dominicus Bannez. q. 68. ar. 1. sex conclusiones format. Prima est, accusare aliquem in iudicio licitum est: 2. accusatio aliquando est licita, & non in praeccepto. 3. Filialis, quotiescunque potest licite accusare tenetur ex praeccepto accusare. 4. Non solum tenetur civis particularis accusare crimina, quae immediate laedunt bonum publicum, sed etiam illa, quae fiunt contra privatas personas, quae redundant in malum publicum, & per punitionem pro- videtur bono publico. 5. si accusatio ne-

cessaria sit ad defensionem alicuius innocentis, tenetur homo accusare, protestando tamen, si fuerit clericus, quod non intendit punitionem malefactoris, sed defensionem innocentis. 6. Multis titulis potest contingere, ut aliquis teneatur accusare, *Primus* est propter bonum Reip. quia patitur damnum ex eo, quod aliquis particularis patitur injuriam. 2. ut homo non sit prodigus, & sine causa permittat perire censum suum, aut honorem: 3. est, ex charitate propria sui ipsius, ut si homo timeat sibi ipsi, ne sine honore, & divitiis facile incidat in peccata mortalia. Idem dicendum, si habeat familiam, quam debet alere, & quomodo libet habeat censum, aut honorem obligatum aliis. *Ita Bannez.* maiore conatu, quam fructu. Supposito igitur, sermone esse de accusatione proprie dicta.

R. Absolutè loquendo, nemo unquam accusare alios tenetur. *Ratio*, quae non potest fingi casus, ubi relicta accusatione propria dicta, alia media non sufficiant. Vel enim agendum est civiliter, vel criminaliter, si civiliter, hoc est, in nostram utilitatem, possumus cedere juri nostro, & remittere debitum: si criminaliter, loco accusationis adhiberi potest querela, vel denuntiatio. Cum enim haec, ut *Bannez* fatetur, ab accusatione accidentaliter tantum differat, iudici sufficienter aperit viam ad cognoscendum, puniendum, vel etiam providendum. Unicus casus est, quem ex *soto Cardinali Lugo dif. 8. sect. 1.* obiicit, si damnum aliquod communitati imminet, cui statim occurrendum sit, nec tempus inquirendi superpetat. Iudici verum non video, cur hic accusationem requiramus. Idem enim & forte facilius.

Facilius per denunciationem verbalem, perageretur. Quid enim fingi potest, accusatione proponendum, quod denunciatione non fiat? *Sotol. 5. de iust. q. 5. Navar. in c. si peccaver. 2. q. 1. Manual. c. 25. n. 31. Sanch. l. 6. Conf. c. 1. d. 26. Regim. l. 24. c. 7. n. 114. Laym. l. 3. tr. 6. c. 3. n. 6. Az. III. l. 13. c. 19. q. 4.*

Dub. 2. Vtrum accusationi præmittenda sit fraternalis correctio, secundum illud *Matth. 18. si peccaverit in te frater tuus.*

R. 1. Non est opus, per te loquendo, accusationi, vel denunciationi fraternali correctioem præmittere. *Ratio.* Manifestare alterius delictum iudici eo fine, ut iustitiæ satisfiat, per se licitum est, ergo fieri potest absque alterius adminiculo. *Confirmatur.* Syndicus, aliique officiales nunquam adhibent fraternali correctioem, sed promiscuè & absolute deferunt ad magistratum, quæ comperita habent, quod manifestum signum est absolute loquendo non esse necessariò præmittendam fraternali correctioem.

R. 2. Quando ipse est correctioem à fratre admittendam esse, rem verò mihi debitam non restituendam, præmittere correctioem potero, & nihilominus illum accusare. *Ratio* quia correctio fraternalis neque debitum restituendi, neque ius exigendi tollit. Ergò qui rem meam detinet, quamvis correctus, restituere tenetur, & si cunctetur, per iudicè compelli potest. *Valent. q. 10. p. 3. Az. III. l. 13. c. 19. q. 3. Roderic. II. q. 6. Nav. c. 24. n. 12. Suar. de Char. disp. 8. sect. 4. Bannez. 2. d. 2. q. 33. c. 9. 68. ar. 1. Silv. v. accusatio n. 3. Tubiena n. 3. Navar. c. Inter verba. Concl. 6. n. 171.]*

Dub. 3. An quando non speratur alia utilitas, quam supplicium rei, & hac intentione fiat accusatio, necessarium

sit præcedere correctionem fraternali?

Affirmat Rodrig. II. q. 8. ar. 7. Si enim ad eam minimè teneri fateamur, contra charitatem aliquid moliri necessario affirmare debemus, quæ omnia media ad salutem spiritualem proximi necessaria tentanda proclamant. Et ius Canonicum ex Evangelio docet hanc veritatem, præcipiens, ne pœna excommunicationis, nisi contumax feriat. Idem prolixè inculcat *Bannez. q. 68. ar. 1.* sed nihil officit oppositæ sententiæ, quæ probabilior, non peccare, qui ommissa correctione fraternali sola rei punitionem accusando intendit. Etenim talis accusatio est iustitiæ actus, in eum finem susceptus, ut satisfiat iustitiæ: esto alia in aliis non existat utilitas, quod tamen moraliter vix possibile est, quia vel absterrentur à vitiiis mali, vel in amore virtutis confirmantur boni. Vnde sequitur eiusmodi accusationem bonam, & licitam esse.

Illud concedi potest, (nec plus à Roderico probatur) aliquando melius, & perfectius fore, si ex charitate præmittatur correctio, quia consiliorum quoque observatio cordi nobis esse debet: ne eum infidelibus, in imo gradu operationum constituti, filiorum Dei mercede, & hæreditate privemur. *Matth. c. 5. v. 46 & seq.*

Dub. 4. An aliqui immunes sint, ut accusari non possint?

R. Iure veteri i. accusari non possunt legati, præsides, magistratus populi Romani, & alii, qui honore, aut ministerio publico funguntur. *l. Hos accusare 12. Tit. de accus. intellige, quamdiu in dignitate*

rate, & officio publico manent. Deferendum est enim publico magistratui propter sublimitatem honoris. 2. semel absoluti non sunt de crimine eodem ab eodem actore conveniendi, vel etiam ab alio, nisi hic dolorem suum prosequatur, doceatque ignorasse se, ab alio prius institutam fuisse accusationem, aut illum prævaricatum esse. l. si cui s. iisdem. tit. h. r.

3. Neque absentes accusari possunt, & multò minus damnari. *l. absentem C. de accusat.* Excipe nisi crimen admissum pecuniariam poenam, aut æstimationem requirat. Denique immunes facit ætas puerilis, & mentis error. *l. infans tit. ad l. Cornel. l. Divus de off. præsidis.* Minores autem 20. annis accusari possunt, quando puberes, aut pubertati proximi deliquerunt, ita ut doli capaces fuerint. *l. auxilium s. in delictu. tit. de minoribus. Et c. fin. de sentent. excomm. v. Dambaud. in pract. c. 24. Decian. l. 3. a. 38. Tholos. l. 32. synt. c. 15. Maran. de ord. iudic. par. 6. s. sexta p. 139.*

Dub. 5. An monachus Abbatem suum accusare possit?

R. Posse, ut communiter DD. apud *Barb. in c. ex parte. de accusat.* Quamvis enim in monachis appellatio prohibita sit, non tamen defensio, & reclamatio ad comitia generalia, præsidem, aut visitatores. *Roder. 17. T. 6. c. 6.* Nec opus est ab ipso abbate, vel alio superiore ad id licentiam petere, quia iure conceditur *in c. cit.* Rationem *Gloss. dat.* quia monachus agens abbatem censetur utilitatem monasterii procurare. Quod expensas atinet, monasterium suppeditare debet. Quod limitati, nisi accusans habeat periculum. 2. nisi sit ex ordine mendicantiu.

3. si non ob monasterium, sed propriam utilitatem accuset, de vindicatione, quam correctione sollicitior.

DICES. *Conc. Tr. Sess. 25. c. 4.* præcipit, ne ulli religiosi ex suis conventibus recedant etiã prætextu ad superiores suos accedendi. *R. Navar. in c. Non dicatis. n. 12.* sine iusta, & rationabili causa non licere, aliàs permitti, & eiusmodi conatum esse quasi appellationem, de qua Congregatio Cardinalium decrevit gradatim faciendam esse v. g. à Guardiano ad Provincialem, ab hoc ad Generalem, à Generali ad Protectorem, denique ad sacram Congregationem. *Rodrig. 17. l. cit. Az. 1. l. 12. c. 11. q. 8. Sanch. l. 6. Conf. c. 12. Barb. in c. ad nostram. de appell.*

Dub. 6. An & quomodo Clericis permissa sit accusatio?

Non permitti omnimodè diximus. *S. præc. n. 8.* led in sua suorumque defensione tantum, idque multis, & iustissimis causis ait *Diaz. in Pract. sua c. 99.* Denigratur enim ex hoc sacerdotalis candor, cuiusque puritas plurimum cõraminatur. *c. huius à quib. 23. q. 8.* ubi de criminalibus agitur. Qui verò contrarium faciunt, & accusant laicos, irregularitatem contrahunt. Imò nec testimonium illis ferre licet coram laico Iudice, nisi cum episcopi consensu, & in causis civilibus tantum. *Testimon. 17. q. 1. Barb. in Prætermis. ad c. Clerici. de postul.* Possunt nihilominus etiam in criminalibus, & apud sæcularem Iudicem accusare, si quando crimè morte dignum est, protestati fuerint, ut nõ ad mortem, aut mutilationem procedatur, de quo extat Bonifacii Papæ Constitutio, quæ est *2. in T. de hom. l. 6. quam multu annotat. illustrat Ber. Diaz. l. ci. Fil. Tr. 19. c. 9. n. 146.*

Ob eandem causam superius allegatam Clericis prohibitum est in secularibus iudiciis exercere munus advocati, procuratoris, & tabellionis. *Postulasti. de homin. c. ex literis de excess. pralato. c. al. quanto. c. si quis post acceptum. dist. 51 Barb. in Praemiss. c. Clerici. de postulando.* Excipe Primo, si clericus pauper sit. Tunc enim in utroque foro, & pro qualibet civili causa postulare potest. *Secundo*, coniunctos clericis, & personas miserabiles, quibus patrocinari permittitur. *Tercio*, licet illis domi conquirere & conscribere rationes, quæ deinde in iudicio proponantur. *Barb. in c. Cum sacerdotibus. de postulando.*

Dixi protestationem necessariam esse, quod non debet extendi ad iudicia Ecclesiastica. In his enim Clerico non est necessarium protestari, sed permittitur agere simpliciter, modò causa civilis sit, & civiliter agatur. Præterea notat *Gall. l. 1. de pare. publ. c. 8.* Clericos immediatè Imperio subiectos, cuiusmodi sunt episcopi, in Camera Spirensi a Civè, & passivè admitti in causa etiam criminali fractæ pacis: eos verò clericos, qui non sunt immediatè subiecti Imperio, ob fractam pacem civiliter pro bonorum restitutione in eadem Camera agere posse, modò in libello supplicis pro citatione, vel mandato de restituendo damno non concludant ad pœnam damni: alias in pœnam Canonicam, & irregularitatem incidet. *Barb. in c. Cum Macon. de accusat. abb. in c. 1. n. 17. de iure calum. Barb. in c. Testimonium n. 9. r. v. infra Tit. xv. §. 15.*

Dub. 7. Quid iuris sit de Reconventione?

Reconventionem, seu reaccusationem vocant, quando accusatus excipit contra

accusatorem obiciendo crimen simile aut dissimile illi, de quo accusatus, & conventus est. Appellatur etiam retorsio & mutua petitio, de quibus in l. 2. *De re talium T. 4. loquitur.* De illa igitur notatu digna sunt, quæ sequuntur.

Primo. Reconventio fieri potest ante & post contestationem litis. *Geminian. Consil. 139. Felin. in c. 1. de mut. petit. Secundo,* Coram Iudice delegato quoque; imò aliàs incompetente. *Socin. Reg. 1. Reconventio. Tertio,* locum habet in omnibus causis nullo iure prohibitis. *Tusch. Con. 61. Quarto,* in causis criminalibus criminaliter intentatis non permittitur, nisi suam, suorumque causam actor persequatur, vel nisi crimen obiciendum maius sit eo, quod accusator urget. *Maranta Par. 4 §. Sexta. n. 39. Quinto,* utramque causam conventionis scilicet, & reconventionis Iudex simul expedire debet, nisi quid obstat. *Gemin. Consil. 139. Sexto* denique, si actor respondere nolit ad libellum reconventionis, non teneatur reus ad ipsius libellum respondere, & puniri à Iudice pœnâ arbitrariâ poterit. *v. Marantam prolixè dist. 6. Vallens. l. 2. T. 4. Tusch. cit. Lesl. l. 2. c. 29. Dub. 6. Laym. l. 3. Tr. 5. c. 1. n. 2. Clarus §. fin. q. 2. n. 4.*

Dub. 8. An semper forum rei sequi actor debeat.

In causis civilibus generaliter receptum esse, ut actor forum rei sequatur: *DD. apud Barb. in c. Cum sit generale de iudic. magno numero tradunt,* si quis illorum verò in nullo eventu aliter fieri posse cœtulit, non sequemur. Fallit enim citata regula *Primo* in privilegiatis. Studiosi in matriculam relati conveniunt eos, à quibus

quibus laesi sunt apud rectorem suum, ut ex statutis academicarum, praxi, & constitutione Frider. Imper. manifestum est, de quo *V. Pacianum in const. cit. C. Ne filius pro patre. Secundo*, in clericis, quando per laicos turbantur in bonis a se possessis. Tunc enim rei coram Ecclesiastico iudice conveniuntur. *Alex. l. 5. Conf. 103. Fallit tertio* in multitudine causarum individuuarum eiusdem generis, quæ omnes ab uno, eodemque iudice cognosci possunt, ne continentia causæ dividatur. Sic in Camera Scitenti observari testatur *Mynsingerus* in causa comitum Hanovienſium contra incolos diversorum pagorum obtinentium bona in distructu pagi Hangenbrenheim, ubi erant amplius, quam 60. rei & diversarum iurisdictionum, quorum omnium mediatas superior fuit Imperator: & quia omnes eiusdem generis erant, & ad eundem finem agebatur, omnes, & singuli ad supremum iudicii tribunal citati fuerunt, illorumque declinatoriis exceptis omnibus reiectis cognitio facta est. Ita *Mynsinger. Cent. 1. obs. 4. Theol. 49. synag. c. 1. Card. Tuschus V. actor, Concl. 222. Armilla in V. Forus.*

Dub. 9. Vtrum accusator cessare possit, & inchoatam accusationem desistere?

R. Posse primo, quando animadvertit se innocentem prolequi: imò in tali eventu tenetur cessare iure divino & naturali. *Quod tibi non vis fieri. &c.*

Secundo. Si ex charitate, & misericordia velit condonare iniuriam iuxta consilium Christi *Matth. 5 v. 44. Diligite inimicos vestros.*

Tertio. Si supremus iudex accusationem aboleverit. *Regin. l. 24 c. 7. n. 133.*

Alias quando de crimine criminaliter instituta accusatio est, & lis contestata, non licet abrumpere, nisi cum iudicis consensu, qui sæpè non poterit consentire, ne reip. noceat, cuius multum interest maleficia puniri. *Decian. l. 7. c. 44.*

Excipe, nisi reus, & actor transegerit, etiam post inchoatum processum quod de pœna sanguinis agitur. Licetum namque rec est, quocumque modo redimere sanguinem suum, & similiter accusatori ad evitandam pœnam talionis. Ineidet tamen in *Turpilianum lib. 48.* cuius pœna est pecuniaria, scilicet quinque librarum auri quando delictum est publicum. Quando autem privatum, pœna extraordinaria locum habet. *V. Vurmser. l. 2. tit. 22. Obs. 1. cui pœnam, merito contradicit Decianus l. 7. c. 44. Bart. in l. quæstrum ad Turpil. Sylvest. V. accusatio n. 6. V. Vesenbec. l. 2. tit. 13. n. 5. V. qua diximus in par. 2. tit. 6. §. 3. n. 3.*

Dub. 10. Quomodo accusatio iniusta reddatur?

R. Iniustam reddi tribus modis. Calumnia, prævaricatione, & tergiversatione. Calumniari est aliquem scienter falso accusare. Prævaricari, abscondere vera, & producere falsa. Tergiversari, redire retrò, & accusationem derelinquere. Pro pleniore intelligentia notentur sequentia puncta.

I. Quicumque alium scienter falso nullis iudiciis existentibus accusat, mortaliter peccat, teneturque ad omnium damnorum compensationem: Olim quoque talionis pœnæ obnoxius erat,

erat, cui hodie succedit arbitraria. Idem dicendum de eo, qui accusat de crimine quod quia solus ipse novit, probare in iudicio non potest. *fin. de calum. Tuschus v. calumnia concl. 9. 10. Roder. IV. tit. 6. c. 8.*

II. Ignorantia inculcata facit, ut falso accusans à gravi peccato excusetur: nihilominus ad restitutionem omnium quæ damnatus amisit, obligatur. Ex pe expensas in lite factas, & quæ inde damna proveniunt. Ratio est, quia falsus accusator per ignorantiam, neque ex rebus condemnati, ut suppono, quietam possidet. *Roder. l. cit. non potest intervenire facti ignorantiam ex S. Thom. à milla dicit n. 5.*

III. Qui in causa criminali pactum inquit delerendi, & non prosequendi accusationem institutam, si inde alicui tertio, vel reip. damnum emergat, lethaliter peccat; teneturque restituere quæ transgressus est ordinem iustitiæ.

VI. Non peccat iudex, etiam inferior, si postquam notavit defectum aliquem, inceptam accusationem abrumpt. Sicut enim non tenetur admittere suspectam, ita protendere non tenetur defectuosam. *Calet. q. 68. ar. 3. & ibid. Aragon.*

V. Quæ de falso accusatore dicta sunt, extendi debent ad eos, qui mandant accusationem falsam, consulunt, aut cooperantur efficaciter. Cuncti enim non secus, atque ipse accusator damnorum inde provenientium causa sunt. Quemadmodum in Tractatu de restitut. Theologi communiter docent; *Az. III. l. 13. c. 19. dub. 7. Liff. 6. 13. dub. 2. & 4. Maranta p. 6. Filius tract. 3. c. 3. Silv. v.*

Consilium num. 9. Tuschus v. accusatio. Concl. 167. Item v. consilium Concl. 762. & 763. Silvest. v. restitut. S. 3. Armilla eod. n. 4. & sequentib. Tabiena V. accusatio n. 5. Cata-neus eod.

§. 3.

De Denunciatione.

I. Denunciatio est manifestatio delicti facta superiori, vel iudici, ut suo munere fungatur, vel providentia ad aliquod damnum corrigendum, vel impediendam. Ex quibus verbis confessum apparet, quo modo ab accusatione differat, sine nimirum, ac modo procedendi, nec non defectu solemnitate à iure requisita ad veram accusationem. *Roder. II. q. 6. diff. rre inter se dicit. i. quia accusatio non potest, nisi per literas fieri, Denunciatio autem potest. c. licet à beato de accusationibus.*

2. Accusationem inscriptio, denunciationem monitio procedit. 3. Accusatio intendit punitionem ordinariæ, & mitius. 4. Accusatio depositionem, denunciationem correctionem inducit. 5. Accusator potest appellare, denunciator non potest nec tenetur verificare suam denunciationem. 6. Quæ denunciatoris finis est, ut mores corrigantur, potest in testem adhiberi, accusator minime. *Ita Roderic. potissimam differentiam agnoscit Laym. l. 3. r. 6. c. 3. quod accusatori incumbit onus probandi, à qua immunis est, denunciator. Moscon. l. 2. de iudiciis par. 1. c. 5. Maranta par. 6. iudicior. tit. de denunciatione n. 2.*

II. Non eod. modo ab omnibus divi-

d: videtur. Alii quadruplicem faciunt, ut *Panorm. in c. novit. de iudic. & multi illum secuti. Prima est, evangelica. Secunda Canonica. Tertia regularis. Quarta iudicialis Evangelica sumitur ex c. 18. Matth. & 17. Luca. Canonica à Canonibus introducta est, ex qua vel generaliter vel specialiter facta proceditur ad privationem dignitatum, officiorum, & beneficiorum. Regularis apud Religiosos locum habet, varia ac multiplex secundum ordinum diversitatem. Iudicialis est, qua iudex procedit vel ad satisfaciendum parti, ut recipiat, quod suum est, vel reip. ut crimina puniantur, non tamen ordinaria, sed arbitraria pœna.*

Alii regularem Canonice addentes triplicem assignant, Evangelicam Canonice, & iudicialem, seu civilem, *Canisius & Vallens. l. 5. tit. 1. §. 3.* Theologi, ut *Sily. notat V. denunciatio n. 1.* duplici contenti sunt, unam vocant pœnitentialem, factam pœlato, ut privatae personæ, aliam iudicialem factam eidem pœlato, ut iudici, seu personæ publicæ. *Laym. l. cit. cum Valens. to. 11. d. 5. Q. 12.* duplicem admittens vocat. Charitativam & iudicialem. Charitativa dicitur, cuius efficiens, & motiva causa est commiseratio erga proximum, ut à malo liberetur, vel pœservedetur. Iudicialem ita definit *Ostiensis. Est criminis alicuius apud iudicem sine inscriptione facta delatio ad pœnitentiam agendam, vel aliam legitimam pœnam imponendam.*

III. Inter charitativam, & iudicialem plures differentie sunt, videlicet.

Prima quo ad finem, qui diversus.

Charitativa intendit emendationem rei, seu denunciati, iudicialis verò satisfactionem, seu compensationem damni & iniuriæ. *Secunda* onus probandi etiam cum periculo famæ & vitæ accusatori incumbit: denunciatiois minime obligatur. *Tertia.* Iudicialis subscriptionem exigit: denunciatiois nomen potius celandum, quam manifestandum est. *Quarta.* Similiter crimen indicatum à denunciante absque necesse, propalandum non est. Accusatio id præcipue spectat, ut cognoscatur publice & puniatur.

Nota. Cum denunciatio apud Pœlatum regularem fit, licet aliis criminibus omnino & auctor ignoretur, nõ obstat, quo minus ea noticia ad bonam gubernationem uti possit, adeoque circa ipsum reum, de quo propterea, cum res exigit, quoad loci, & muneris sui officii mutationem disponere poterit, ea tamen discretionem, & cautela, ut nec ipsi, nec ulli alteri causa detur suspicandi mutationem ex aliquo facto vel delicto originem habere. Quod si scandalum, vel gravis perturbatio timenda sit, non tantum nulla mutatio facienda, sed in super honorandus est reus, ut monet bene *Suar. to. 4. de relig. l. 10. c. 10. n. 13.*

IV. De Evangelica breviter, quia alterius loci est, notanda sunt, quæ sequuntur.

Primo unusquisque tenetur proximum suum monere, & corripere de peccato mortali, si potest sine gravi damno, & credit profuturum, nec absque sua monitione illum emendatum iri, & tempus opportunum est. Quando autem servato ordine *Matth. 18. præscri-*

pro, non acquiescit reus, superiori denunciandus est, à quo corrigatur,

Secundo, ut præceptum de correctione proximi & denunciatio graviter obliget, debet adesse certa peccati commissi noticia, spes conversionis, & monendi opportunitas,

Tertio, de veniali peccato nullus necessario monendus aut corripiendus est, nisi grave damnum, aut scandalum timeatur. *Sily. q. 1.*

Quarto, quando peccatum publicum est, vel proximo aut reip. perniciosum ante omnem monitionem denunciare superiori potes.

Quinto, contra charitatem peccat, qui proximum suum iam emendatum sua vel alterius correctione nihilominus ad superiorem defert, nisi forte probabilis timor sit, brevi relapsurum, aut immeriti alicui malo succurrendum esset. *Navar. c. 24. n. 12.*

Sexto, quando correctio fraterna servato charitatis onere nullum effectum habet, & reus obstinatus est, iudicialiter procedere superior potest, ut testibus convocatur, & pro meritis puniatur. *Sily. v. Correctio v. Barb. in c. 20. de testibus in 6. Santh. l. 6. cons. 2. dub. 2.*

V. De Canonica denunciatione legimus & admonendi 2. q. 7. subditis cavendum, ne plus quam expedit, subiecti sint, ne dum student plus quam necesse est, hominibus subiecti, compellantur vitia castiganda esse potius, quam metu offensionis celanda. Quem in finem ordinatur Denunciatio canonica contra Prælatos Ecclesiarum, & monasteriorum quos clerici & monachi, quando non acquiescunt monitioni, deferre

possunt ad superiorem, quia nimirum interest habere bonos pastores animarum, & prælatos. c. 2. c. 3. cum dilectus 20. de accusat. Et verò duplex est, specialis, in qua privati hominis bonum intenditur & generalis, seu publica, ut quando agitur de impedimentis matrimonii. Permissum est enim cuilibet, impedimentum canonicum, quod inter contrahentes est, imò tenetur, ut Sanchez probet. l. 3. disp. 13. denunciari iudici ecclesiastico, c. Tua nos de cognat. Spirit. Arg. c. aud. iter 8. q. 1. v. Moscon. l. 2. par. 1. c. 5. l. 1. Clarum l. 5. Q. 7. Damhaud. in pract. crim. c. 6. Marantapag. 158. Navar. c. 22. n. 83. Covar. de matrim. par. 2. c. 6 §. 10. Fill. tract. 10. c. 5. n. 185.

VI. Ad prædictam denunciationem aliqui ex officio obligantur, uti sunt ab Episcopis & Prælati ad id deputati; alii non ex officio, sed charitate & zelo promovendi bonum publicum. Omnibus verò non tantum permittitur, iure canonico saltem, sed præcipitur quoque iure naturali, quando personæ alicui, aut reip. grave damnum imminet, quod per aliud medium averti & impediri non potest. Unusquisque enim proximo suo extremè laboranti succurrere debet, quemadmodum sibi vellet in eadem necessitate constituta. *Nav. c. inter verba Corol. 63. Archid. Sily. Angel. Innoc. in c. Novit. de iudic. n. 4. Sotus. l. de secreto deteg. m. mbr. 2. Q. 4. concl. 2. Filius. tract. 28. c. 8. n. 15. & 152.*

Non permittuntur denunciare iure civili præcipue 1. infames 2. inimici 3. conspirantes ad denunciandum, 4. nominatim excommunicati 5. publici concubinarij. l. cum oporteat. c. cum dilectus de accusat. & Barb. ibid. sed Antonius

par. 2.

Par. 3. tit. 9. c. 9. quemlibet admitti credit dummodo zelo denunciet. cum l. & A. de sent. & re iudicata.

VII. Quod regularem denunciationem atinet ultra am religiosis hominibus operæ pretium non videtur, pluribus exponere, quia illis proptia est. Sicut tamen id minimè satisfacit, pro libidine sua, & beneplacito confutere potest accuratissimum scriptorem *Emman. Rodericum. To IV. QQ. regular. T 8 c. 1 & sequ. Caramuelem in Theologia regulari l. 12. Susrium to. 18. de relig. l. 10. c. 8. & sequ. Card. Lugo Disp. 37. sect. 14. Spatharium in aurea methodo. Tract. 5. Chistlerium de Iudice Regularium cap. 16. Armillam v. Denunciatio.*

VIII. Superest igitur Denunciatio Iudicialis, cuius duo genera ponuntur, ita ut alia sit publica, alia privata. Publica punitionem criminis publicam, privata denunciantis propriam utilitatem respicit, ut pro damno vel iniuria illata satisfiat. Filius, & servus potillimè servit. Sine remedium ordinarium vel extraordinarium, frustra quærunt aliqui, cum videamus hoc saltem tempore, tam illius, quam propriæ accusationis usum frequentem esse. Rem ipsam verò considerando locum habet distinctio. Secundum ius civile commune denunciatio remedium extraordinarium est, quæ per eam non proceditur nisi in certis casibus jure permissis: secundum consuetudinem verò, & ius Canonicum dici potest ordinarium, sicut accusatio. Nam sæcularis fiscus habet advocatos, & syndicos suos ad denunciandum crimina, & ad illorum

denunciations procedunt Iudices: secundum Ius Canonicum vero Prælati non minus per denunciationem, quam accusationem procedere potest. *c. Qualiter. & quando. de accusat. Marana de ord. iudicior. Par. 6 hoc Tit. Az. 111. l. 13. c. 21 Dub. 2. Iul. Clarus. q. 7. Silv. v. Denunciatio Laym. l. Tr. 6. c. 3. Vallens. l. 5. Tit. 1. §. 5.*

IX. Hinc sequitur Iudicem sæcularem duobus modis ad iudicandum impelli. Primò quidem per publicam denunciationem officialium, qui ad id muneris deputati sunt qui tamen non existiment necessarium esse ipsorum delinquentium nomina Magistratui indicare (excepto hæresis peccato) sed sufficere, si moneant, vigilandum esse, & attendendum, ne quid Resp. damni patiatur, quia non desint v.g. viacom infessores, incendiarii proditores & similes boni communis otiores. *Filium. Tr. 28 c. 8. n. 143.*

Secundò per denunciationem à quolibet alio propositam, qui vel boni publici vel privati & proprii desiderio agitur: specialiter autem legibus cautum est, ut eorum præcipue denunciations Iudex suscipiat, quibus accusare prohibetur, cuiusmodi sunt servi, domestici, rustici oppressi, & similes. *l. 1. Tit. de off. præf. urbis Abb. inc. Norit. de iud.*

Hodie contra leges civiles obtinisse *Clarus meminit l. cit.* consuetudinem, ut quilibet Iudicem adeat ac denunciet iniuriam sibi alteri factam, idque expedire, ut eatenus crimina manifestentur, & puniantur.

X. Ecclesiasticus Iudex per denunciationem

ciationem iudicalem procedere potest in hisce casibus.

Primo, quando clericus clericum denunciat, aut conqueritur adversus Prælatum de iniusta oppressione.

Secundo, quando laicus propter crimen ex se Ecclesiasticum denunciatur cuiusmodi est hæresis, & simonia.

Tertio, quando propter defectum Iudicis laici crimen in foro civili non auditur, vel quia secularis Iudex non fungitur officio suo, vel quia officium vacat, vel quia pro tyranno habetur: demique quilibet de defectu sit, ad Ecclesiasticum Iudicem via per denunciationem, vel querelam patet.

Quarto, ratione pacis ruptæ, aut iuramentum non servari etiam à laicis.

Quinto, cum miserabiles personæ auxilium implorant.

Sexto. Cum de damno illato constat, & auctor laet. Vius enim Ecclesiæ fert, ut tunc in oculum auctorem, donec satisfaciatur, excommunicatio feratur: quin etiam in scientes, nisi revelent, *c. si sacerdos de officio Ordinis*.

Denique in omnibus causis spiritualibus, & quæ spiritualibus annexæ sunt, ut quando agitur de matrimonio impediendo, vel dissolvendo *c. ad dissolvendum de despons. impub. c. tua nos. de cognat. spirit. Az. III. l. 13 c. 21 Dub. 4. Filliu. Tract. 40 c. 7. n. 222 Toletus l. 5 c. 57.*

VI. Iure civili cautum est, ne syndici stationarii, & similes, de quibuslibet, sed notoriis criminibus tantum denuncient. *l. Ea qua. C. de accus. stationarii* vocantur apparitores dispersi per vicos, & provincias certis locis, ut magistratibus denuncient flagitia, quæ perpe-

trantur. *l. i. de off. Pref. vrbis. l. 31. C. de episc. & cler.* Nam in certis & parum exploratis Iudicem occupari non expedit. Consuetudo tamen obviavisse videtur, ut quælibet delicta etiam minus certa deferantur, modo apud Iudicem probari queant. Eandem licentiam privatus quilibet habet ex consuetudine, ut denunciare possit delictum, sive publicum & notorium, sive privatum, & paucis notum, dummodo verè commissum sit, & sine falsi suspitione narretur. *Speculator §. Quid sit Denunciatio n. 9. Clarus l. 5. §. fin. q. 7. num. 7. Maranta pag. 135. n. 26. Decianus l. 5. c. 30. Damhead c. 6. Monet autem Laym. l. 3. rr. 3. par. 2. c. 4. n. 14.* Hodie liberalius admitti denunciations privatorum, quia abundavit iniquitas, in notabile damnum communitatis. Quamvis non sine discretionem Iudici procedendum, præsertim, quando contra graves personas, & nullâ infamiam laborantes denunciatio fit.

XII. Qui falso denunciavit aliquem, re cognita in expensas condemnatur teste *Jul. Claro l. cit. n. 12.* ubi communem esse sententiam affirmat. At *Lancelott. l. 4. T. 1.* deficientem in probatione suspendi dicit à officio, & beneficio donec innocentiam suam probaverit, quod fiet per arbitrium Iudicis aliquo modo excogitato. Vnius testis fides sufficit. Neque hoc durum videatur, quæ tam denunciator iudiciales quàm calumniator, non instructus argumentis & probationibus præsumitur calumniam machinatus.

Excipe syndicos, stationarios, & similes officiales, quorum munus est delinquentes prodere. Cum enim ex officio

denuntient, cessat calumniæ præsumptio. Si tamen aliunde constaret, limites officii sui, & recti transgressos esse, odio vel invidia alicui falsum crimen affluxisset, non tantum in expensas, sed alia quoque arbitraria pœna puniendi essent. *Silv. v. Detractio. n. 5. Iul. Clarus. l. cit. Speculat. Rubr. de denunc. Dambaud c. 6 n. 8. Valens. l. 5 T. 1. Batarid. ad q. 62. Clarin 13.*

Quod si Iudex omiserit victum in expensas damnare, per totum diem quo sententia lata est, poterit victor petere & instare, ut Iudex suppleat condemnationem expensarum, & supplere tenetur, quia quoad hunc effectum toto illo die officium ipsius durare censetur. *l. Paulus 1 Tit. de re iud. Ripa in l. dies §. hoc autem. Tit. de damno infecto.*

XIII. Præter hæc alii modi suppetunt iniuriam sibi illatam prosequendi, puta manifestando Iudici per supplicationem, aut querelam. Supplicatio lapis adiutorii est miserabilium personarum & humili obsecratione fit, implorando benignitatem Iudicis. Querela simplici relatione contenta est, nihil aliud intendens, quam ut Iudex, vel superior eo modo, qui sibi optimus videtur, subveniat. Et hunc modum procedendi hodie in Italiâ accusationi solenni per desuetudinem extinctæ successisse testatur *Clarus. q. 10.* Libellus enim non datur, sed simpliciter fit quædam scriptura, & offertur loco libelli. Debet autem continere nomen accusatoris, accusati, Iudicis, & criminis commissi: item quo loco, anno & mense commissum fuerit, nec non diem quoque dati ipsius libelli. Reliquos defectus circa solennitates, & requisita iuris communis Iudex sup-

plet. Quanquam si præter eiusmodi querelam se ipso oblatam nec denunciatio alia, nec infamia vel aliud, quæ via ad inquirendum aperiretur adesse, non deberet Iudex procedere. Procedere nihilominus videmus consuetudinis clypeo se munientes, de qua an legitime præscripta sit tot vicis doctrina & integritate vitæ conspicuis improbantibus, & contradicentibus, merito dubitari potest. *Felin. in c. Querelam de iur. Maranta Par. 6 Tit. secundus actum. n. 102 & sequens.*

§. 4.

De Inquisitione.

I. Inquisitio triplex est. Prima omnino generalis, qua de nullo specialiter, sed in confuso, & generaliter inquitur, leges, an labes statuta, an delicta vigeant. Visitata cum primis est visitatoribus provinciarum, & canobiorum. Secunda omnino specialis de certa persona, & noxa. An Titius furtum, an Caius simoniam commiserit? Tertia mixta est, cum vel sola culpa, vel sola personam nota est. *Panorm. in c. qualiter, & quando. de accus. Silv. v. Inquisitio. Roder. To. 17. Tit. 8 c. 5 Diaz. in Pract. Crim. c. 1. Generalem inquisitionem Mosconius h. 2 par. 1. c. 5. vocat præparatoriam, specialem vero solennem. Folier. par. 2 v. Denunc. facta Clarus §. fin. q. 3. & 6. Zozola Par. 2 v. Inquisitio. Layman. l. 3. Tr. 6. c. 2. num. 31.*

II. Generalis inquisitio non tantum licita sed etiam necessaria, & præcepta est. *c. Romana 1 §. sane de censib. in 6. Pro-*

posita

posito verbo DEI quærat, (Archiepiscopus visitans) de vitâ conversatione ministrantium in Ecclesiis. Item *c. Perniciosa 1. de officio Iud. Ord.* Habeant episcopi singularum urbium in suis diocesis liberam potestatem adulteria, & scelera inquirere, ulcisci & judicare. Alias enim impune leges cum divinæ, tum humanæ violarentur, mali superarent, boni opprimerentur. Item docent, & urgent optimorum præsulum exempla, qui in visitandis ecclesiis suis diligentes & assidui fuerunt, juxta sacrorum Canonum, præsertim Conc. Trid. præceptionem *sess. 6. c. 4. & alibi.*

In hac inquisitione nemo tenetur alterius crimen occultum revolare, *c. Qualiter & quando 2. de accus.* ne famam illius cum iniuria minuatur. Excipe crimina reip. perniciose, cuiusmodi est proditio, conspiratio, insidia, & similia. Ita DD. communiter cum Theol. S. Tho. q. 69 art. 2. Caietan. *ibid. Soro de scripto memb. 2. q. 6 Navar. c. inter verba conclus. 6. Less. c. 29. Dub. 13. n. 109.*

III. Pro inquisitione generali nulla opus est præviâ infamiatione, aut clamorosa insinuatione. *Abb. in c. Perniciosa. Damhard. c. 8. n. 14. Maranta pag. 132. Barb. cum aliis multis in cap. cit. Qual. & quando.* ubi simul plures limitationes accumbat, quarum *Prima*, tunc valere cum pars ad verba non opponit se. *Secunda*, si mandato principis inquiretur asserentis crimem commissum esse *Tertia*, si inquiretur contra officialem, eiusque familiam, ac ministros in syndicato finito officio.

Addit denique hodie communi usu omnium terrarum receptum esse, ut

Magistratus ad crimina punienda procedant etiam occulta, quæ probari possunt, nulla præcedente infamia. Quod maximè necessarium videtur in illis delictis, à quibus reip. perturbatio vel interitus timeatur. Neque enim minus obligamur spiritualibus damnis, ac periculis avertendis incumbere, quam corporalibus. Atqui ut corporis incolumitatem tueamur, nullam omittimus vigilantiam, & curam malorum, quæ vel actu sunt, vel certè adesse nobis ignorantibus possunt. *Silv. v. Inquis. n. 3. Gomez. III. c. 1. Armilla n. 1. Zer. p. 2. eod. Less. c. 29. Dub. 13.*

IV. Contra certam personam inquire specialiter non potest, nisi aut præcedat infamatio, aut clamorosa insinuatio, quæ sit loco accusationis. *c. Qualiter & quando. 24. de accus.* Inquisitionem debet clamorosa insinuatio prævenire. *c. Inquisitionis 21. §. Tertia. eod. ad quem locum Barb. annotat.*

Primo, deficiente infamia non esse recipiendas depositiones, licet plures juramento asserant aliquem deliquisse eis videntibus; nec puniendum aliqua persona, nec inquirendam ad petitionem illorum, qui in occulto porrigunt libellum accusationis. *Secundo*, iudicis arbitrio relinqui, ut discernat, quænam infamatio sufficiens sit, & quis rumor frequens consideratis circumstantiis loci, temporis, & personarum, *Tertio* non requiri ad infamiam, ut testes oculari sint: sufficere etiam, quod à bonis viris fide dignis audierint, vel indicia, & coniecturas sufficientes habuerint.

Quarto, ut infamatus quis cenleatur, non sufficere, quod duo, vel tres testes depo-

h. 3.

necessa-

necessarium esse, ut rumor ad maiorem congregationis partem devenerit, orta que infamia sit non à malevolis, sed viris probis, eamque sæpe superior audierit, & non semel tantum. Quinto quamvis iudex noverit crimen rei sciatque esse duos, vel tres testes conscios criminis, per quos probari valeat, non posse tamen procedere ex officio via inquisitionis, antequam acculetur. Sexto denique testem rogatum super infamia testificari debere, quod infamatio sit inter maiorem partem hominum, vel viciniam illius loci, in quo erat fama, & à maiori parte audierit. *Mascard. de probat. consil. 897.* addit insuper *Barb. in c. cit. Qualiter non valere statutum mandans inquisitionem de non infamato, neque si iudex plenum haberet arbitrium in procedendo, & puniendo delinquentes. Limitat tandem, si crimen occultum v. rgeret in perniciem spirituales, vel temporalem alicuius communitaris, ut si quis civitatem vellet tradere hostibus, vel hæreticis aliquis seducere alios clam niteretur. Tunc enim absque omni infamia procedere licet, *V. Sanch. l. 6. consil. c. 3. dub. 17.**

V. A prædicta regula non inquirendi nisi præcedente infamia excipitur. Primo crimen hæresis, & Apostasie à fide, *c. Excommunicamus § aducimus, de hæret. l. Apostatarum 4. C. de Apostolis.* Ratio est, quia hæc crimina maxime perniciofa sunt reip. & Ecclesie *Mol. disp. 24 Laym. l. 3. tit. 3. c. 3.* Secundo ob eandem causam crimen læsæ maiest. *Extrav. Frid. I. ad reprimend. n. s. v. Navarr. in Rubr. de iudicis n. 94.*

Tertio. Quando crimen in ipso iu-

dicio commissum est, puta si testis falsum deponat, si accusator calumniatur prævaricetur, aut tergiversetur. *Nav. l. cit. n. 88.*

Quarto. Quando auctor criminis in generali inquisitione deprehensus est. Ita communis opinio legistarum fert contra *Sorum. l. 2. §. si publico tit. de adult.*

Quinto. Quando reus occultum crimen coram paucis, iudice videlicet, & Notario confessus est. *c. 1. de accus. in 6.* Nam talis confessio facit notorium coram ipso iudice. Idem dicendum, si coincidenter tantum confessus esset.

Sexto. Quando suspicio communis supplet infamie vicem: tunc enim non censetur omnis accusatio deesse.

Septimo. Cum Dominus ocellus reperitur, nullo auctore cædis comperto. Inquiritur enim tunc in famulos *l. 1. tit. ad SC. Silianum.* Simili et contra nauas submersæ navis, propter præsumptionem. *Abb. Aretinus Nav. l. cit.*

Addit *Bonaç.* Quando proceditur ad conferendum beneficium, dispensandum, in voto, aut celebrandum matrimonium non requiri præviam infamiam, vel accusationem *v. L. ff. c. 29. dub. 17. Sanch. l. 6. consil. c. 3. d. 19. Card. Hugo disp. 3. sect. 6. Simanc. Institut. tit. 44. n. 9.*

VI. Consuetudo quoque facere potest, ut absque infamia iudex ad inquirendum procedat. Pote, quod Syndicus denunciatur, vel privatus quisquam iniuria læsus, aut scandalizatus, onus probandi tamen refugere, iudicem dico ad ulteriorem cognitionem procedere posse. Primo, quia modus procedendi supra expostus est, non divini, & naturalis

ralis, sed humani & positivi. Vnde si cō-
suetudo prævaleat, signum est temp. &
cives iuri suo renunciaffe. Secundo idem
praxis docet plurimorum iudicium, in
quibus prudentia, & conscientia. Et *Iul.
Clarus testatur q. 3. & 5.* etiam iure civili
permissum hodie in quocunque casu
procedere ad instantiam, seu querelam
partis læsæ, vel officialis publici. Imò in
regno Galliarum, & aliis quibusdam locis
nulli accusare licet, nisi de eo quod sua
tantum inter est. Subdit *Clarus* per con-
suetudinem hoc tempore receptam nec
ab inquisitione accusationem, nec ab
accusatione inquisitionem excludi, sed
utramque simul coniungi posse. *V. Card.
Lugo l. cit. n. 64.*

VII. Iudex secularis, & fiscus tan-
tum inquirere possunt de criminibus
intra 20. annos commissis computan-
do ab ipso die commissionis: supra
annos 20. autem minime. *l. querela c. ad
leg. Cornel. de falsis.* quam legem veteres
I.C. pro singulari habent, & *Dambaud c.
8* sibi memoria præsentis semper reti-
nendam censet pro liberatione amico-
rum, si illorum aliquem ad iudicium
trahit coningat pro delictis olim per-
petratis. Fieri autem præscriptionem
contra accusationem 20. annis com-
muniter dixerunt *in par. 2. tit. 13. §. 4. cum
Doctoribus idem magno consensu ag-
noscentibus. Panorm. c. accipimus 4. de
purg. Can. Mol. d. 6. l. 6. dub. 11. n. 6.
Silvest. v. Præscriptio §. 11. n. 1.*

Monet etiam citatus *Dambauderius c.
8 n. 7.* de levibus & dissimulatione dig-
nis noxis nullam inquisitionem faci-
endam, aut certe cognoscendum de
plano. *l. Ieria tit. de accus. c. inquisitionis*

*eod. Glo. in c. si proponente 41. de rescr. Barb.
int. l. 1. decretal. n. 51.*

VIII. Causa de adulterio infama-
tusest, reus tamen occultè aliorum
quoque puta facti, sacrilegi, & simili-
um, licetne de his quoque inquirere?

Ex dictis n. 4. liquet licitum non
esse. Nam si de adulterio si occultum
foret, non permittitur inquisitio specia-
lis, consequitur de aliis quoque quam-
diu ignota sunt, inquiri non posse. Fa-
vet *c. inquisitionis de accus.* ubi dicitur in-
quisitionem de illis tantum faciendam,
de quibus clamor præcessit. Similiter
*c. cum oporteat eod. ad eorum tantum cri-
minum inquisitionem procedendum
mandat, super quibus rei fama læsa
sit.*

Excipe 1. nisi in crimine delato tan-
quam ligio contrahatur infamatio al-
terius, ut si n. eodem conclavi deprehe-
datur adulter, & mariti occisi cadaver.

2. Quando unum peccatum alterius
effectus, vel circumstantia est, nec per-
fectè cognosci separatim potest. Exem-
pli causa, convictus de furto in Ecclesia
interrogari potest, an fides effugerit:
convictus de iniuria fami licitate cum
aliqua muliere, interrogari etiam potest
de concubitu: religiosus concubinarius
(interrogari potest de furtis, quia eius
generis prævaricationes, cū alijs de non
habent mercedem prostibuli, res mo-
nasterii furati solent, ut non desint ne-
cessaria ad alendam, & sustentandam
in fide concubinam.

*Soto l. 5. q. 6. art. 2. Navarr. c. inter verba co-
roll 51. Pet. Navar. l. 2. de rescr. c. 4. n. 179. &
seq. Diaz. c. 117.*

IX. Idem dicendum est de sociis, &
com

complicibus occultis, secundum communio-
rem opinionem apud *San. h. l. 6. consil. 6. 3. dub. 2.* Ita enim colligitur ex *c. cum monasteriorum de confessis. ubi legimus, secundum iuris utriusque statuta de se confessi super aliis interrogari non debent. Adde c. veniens de testibus & c. nemini 15. q. 3. Item C. de accusationibus l. fin. ubi dicitur veteris iuris auctoritas de se confessis ne interrogari quidem de aliorum conscientia sine. Nemo igitur de proprio crimine conscientiam semper conscientia scrutetur aliena Ratio manifesta est, quia nemini licet occulta aliorum crimina detegere & pro palare, unde boni nominis sui & fama iacturam faciant. Verum & *Glossa & Barb. in c. cum ad monast. de conf. in multis limitari notant.**

Primo enim excipitur crimen læsæ maiestatis, in quo perpetrando ut plurimum complices sunt. *c. a. de confess. ubi Abb. & Nemini 15. q. 3. l. quisquis ad leg. iul. maiestatis.*

Secundo Simonia, quam Canonæ æquant crimini læsæ maiestatis, & vocatur hæresis saltem largo quodam modo *c. Quoties 5. de Simonia.*

Tertio latrocinia, quæ utique à pluribus simul committuntur, adeoque etiam in tortuta de locis interrogantur. *l. provinciarum C. de feriis l. Divus tit. de custodia reor. Mascard. de probat. l. 3. concl. 1311 Clarus § finali q. 21.*

Quarto crimen factæ monete, in quo solent cooperari *l. 1. C. de fals. monet. l. si ovum nummos eod. Boer. decis. 19. Deciarus l. 7 c. 24.*

Quinto Si statutum aliquod vel consuetudo permittat. Quod non omnes agnoscunt, existimantes eiusmodi le-

gem, & consuetudo repugnare iure naturali. *Maranta p. 163. addit Farinac. q. 43. n. 78. crimen adulterii, cum enim non fiat, nisi in commodum & voluptatem delinquentes, & necessario habeat complicem, de hoc interrogari potest. Bald. in l. repeti §. 1. tit. de quest. Castro Consil. 348. Contrarium tamen Osius tenet in sum. de divortio col. 5. & alii apud Barin. n. 28. sed nihil vetat priori sententiae insistere.*

Idem de Sodomia dicendum, tum quia immane crimen est, tum quia ob propriam voluptatem, & cum socio perpetratur. *Gomez to. 11. c. 12.*

Denique regulariter excipienda sunt crimina, quæ natura sua non solent, nisi cum sociis fieri, ut nemini iniuria timenda sit, si de complice interrogetur. *Sali. c. in l. fin. n. 7. tit. de accus. Decianus consil. 18 Brunus de iudic. & Barb. p. 1. q. 3.*

Illæ insuper, quæ reip. & communitati maxime damnosa & pestifera sunt, ad illius ruinam, & extremam perniciem excogitata, quæ non tantum rogatus quilibet, sed etiam non rogatus in utroque foro manifestare tenetur: ad quod à confessariis quoque obligandi & cogendi sunt. *penitentia dist. 3. c. peccati venia de reg. iur. in 6. c. legatur 24. q. 2. l. congruit. tit. de off. pres. Peguer. decis. n. 24. Navar. in Rubr. de iudic. n. 91. & c. Inter verba 11. q. 3. Farinac. l. 1. tit. 5. q. 43. Sayrus l. 12. c. 11 Maranta par. 6. tit. de inquisitione n. 128. & seq.*

X. Quando crimen publicum, ac notorium est, auctor vero occultis & minime infamatus, iudici non licere specialem inquisitionem instituire censeat. *Paludan. in 4. dist. 19. q. 4. Sorus. l. 5. q. 6. tit.*

¶ *Art. 2. concl. 5. Caietan. in 2. 2da. q. 69. art. 2. quia in c. cum oporteat. de accus. ad inquirendum requiritur infamia non solum delicti, sed etiam personæ. Item in c. inquisitionis eod. dicitur neminem puniendum via inquisitionis, nisi fuerit infamatus. Quod iterum inculcat in c. Quando & qualiter eod. Laym. l. 3. tract. 6. c. 2. n. 3. occulta enim non pertinet ad iudicium humanum, sed divinum. Adde rationem. Si iudex potestatem habet inquirendi specialiter, illi, quos interrogat, in conscientia obligati sunt ad respondendum, adeo, ut occultus peccator scriptum procedere debeat, quod nemo dixerit. Nihilominus dicendum cenſeo, quamvis inquisitio nem personalem iudici non licet instituire in casu superius posito minime prohiberi tamen ne inquireat de circumstantiis & adiunctis, sine quibus committi crimen non potest, & per eiusmodi cognitionem iudicia colligere ad ulteriorem processum.*

Licebit igitur factis ex. g. homicidio in angiportu quodam, interrogare vicinos, an viderint illac ire homines armatos, qua hora occisus sit, quibus armis, an cum multo clamore, an intellexit voces quædam. Ex his si quid certæ personæ conveniat, & applicari possit, alia conquirenda iudicia ex quibus paulatim nascatur infamatio. Hunc modum iuri, & praxi consentaneum esse probatur. 1. quia iudex ratione officii sui allaborare debet, ut eiusmodi clandestinæ cædes non maneant inultæ, propter ingentia damna & pericula, quæ inde proveniunt. c. Cum sit d. fm. de appellat.

2. In veteri lege mandatum fuit, ut si in agro vel via inveniretur cadaver hominis occisi, iudices observarent, cui oppido, vel civitati locus, ubi cadaver inventum est, vicinior esset, & maiores natu illius populi, ac civitatis inquirerent, & punirent reum, si apud eos inveniretur. *Deuteron. c. 21.* Unde colligimus rationi, & æquitati consonam esse talem inquisitionem.

3. Accedit consuetudo, communis ubique saltem multorum iudicum, qui prædictum modum observant: vi cuius consuetudinis etiam citatis supra Canonibus derogatum esse *Sayrus* concedit. *l. 12. c. 10. n. 25.* quod non video necessarium esse, sed potius hoc, & non alio in sensu dicemus ea capitula intelligenda esse: vel certè loqui de inquisitione quæ circa certam ac determinatam personam nullis iudiciis præcedentibus instituitur. *Innoc. inc. Bona memoria in v. testis n. 4. Navarr. inc. inter verba l. 1. q. 3. Bann. q. 70. art. 1. dub. 1. Valent. III. disp. 5. q. 14. pun. 1. Less. c. 29. d. 40. Roderic. Tom. IV. tit. 9. c. 8. Laym. l. cit.*

XI. In hoc modo inquirendi occultum auctorem, quamvis præles, seu iudex, ut muneris suo satisfaciat, sub iuramento interroget, quis fecerit, nemo tenetur prodere auctorem, qui nulla infamia laborat, nec in futurum aliquid mali timeret. Rationem num. 10. indicavi. Non licet enim bono nomine spoliare peccatorem, quamdiu latet delictum, nec eousque se extendit iudicis potestas, sed in eos tantum inquirere potest, qui infamia laborant iuxta Canones n. iv. allegatos. Multo minus

minus occultus peccator seipsum prodere debet.

Obiiciunt aliqui *S. Gregorii* exemplum, qui *epist. 30. l. 5* sacra communione interdixit cuidam, qui famulum libellum sparserat, nisi se prodere: & eundem, si corpus & sanguinem domini, quamvis prohibitus, perciperit, ut petiferum a sanctæ Ecclesiæ corpore separat ac dividit, *c. quidam maligni 5. q. 1.* sed meminisse oportet, fieri posse, ut qui absolute loquendo se ipsum manifestate non tenetur, ad id obligetur ex facto aliquo, vel culpa præcedente. Prædictus infamator famam alterius lætam eidem restituere tenebatur, adeoque seipsum detegeret: in quo si se difficilem exhibebat, excommunicationis metu compelli potuit. Hoc enim medium ad reparationem illati damni necessarium censetur.

Sed fac, absque ulla restrictione magistratui iurasse aliquem, quod revelare velit, quicquid de auctore parati sceleris cognovit, annon tenebitur?

R. Iuramentum hoc non urget ad revelandum, nisi quod absque illo salvo iure naturali potest: nimirum, non prodere occultum auctorem, quamdiu non laborat infamia, & prodere eundem, quando ius ad famam suam amisit. Hoc siquidem omni iuramento proprium est, ut obligatio illius non referatur ad rem naturalem vel illicitam, sed cum tantum, quæ absque peccato fieri potest, quemadmodum in materia de iuramento passim Theologi docent, *v. Less. c. 17. dub. 7. & c. 42. d. 4.*

Dixi si in futurum nihil mali timeretur. Nam si hoc, aut reipubl. imminet, aut

privato homini valde damnosum existimeretur, quilibet monitione & manifestatione sua prævenire pro viribus debet: modo eiusmodi rerum status sit, ut remedium a præside, & magistratu adhiberi queat. *Sotus l. 5. de iust. q. 7. art. 1. Navarr. c. 18. n. 31. Sanchez l. 6. consil. c. 3. dub. 20. Less. c. 11. dub. 9. n. 57. Filliut. tract. 40. c. 7. n. 213. Azor. 111. l. 13. c. 20. Sayrus l. 12. c. 10. n. 27. Lugo disp. 38. sect. 2. Rigmald. l. 24. sect. 6. n. 55. Diana par. 5. tract. 13. Resol. 41. & 42.*

XII. Ex dictis patet, quibus modis ad inquirendum iudici via aperitur, præsertim sæculari?

Nam primo quando crimen notatum est, auctor occultus, ut n. 10. diximus inquirere generatim potest, an aliqui notitiam habeant, an indicia repariantur, & similia.

Secundo si notorius sit auctor inquisitionis specialis illi permittitur. Pari modo, si de illo fama sit, non à malevolis vel temerariis hominibus, sed vitis honestate motum, & vitæ integritate commendatis orta, idque duo idonei testes confirmant. Quoposito, si præsens est infamatus, eum iudex rogabit de veritate criminis. Si confessus fuerit, pariet, sin minus ad ulteriorem cognitionem procedet, absentem verò citabit indicando, se de formanda adversus illum inquisitione cogitare.

Tertio Sufficiunt quoque ad inquirendum iudicia judicialiter probata. Hæc enim loco ficti accusatoris sunt, & infamiæ æquiparantur, teste *Navarr. in Rubr. de indic. n. 96.* ubi idem affirmat de suspicione non iudicis, sed populi & universitatis.

Quarto

Quarto. Cum semiplena probatio est, puta si notorio crimini accedat unus testis omni exceptione maior, contra quam Sotus & Navarrus velit.

Quinto si læsus quærelam offerat, & testes vel indicia, quibus cognitio fulciatur, & informetur iudex, *Iul. Clarus* q. 10.

Sexto quando Syndicus, stationarius, vel quisvis officialis denunciat indicialiter, indicia & testes indicat. Nihil autem permittitur illis denunciare, nisi bona fide putent per indicia, vel testes probati posse.

Septimo, quando pars crimen obiicit testi, ut ad verus illum excipiat, & illud probat, quamvis non omnino plene, quia probatio talis suspectum illum facit, & loco infamiae est. *Iulius Clarus* q. 19.

Octavo, Cum quis intentat actionem civilem, ut sibi damnum faciat ex delicto, v.g. homicidio. Poterit enim contra delictum illud iudex procedere utpote iam notorium. *Iacob de belviso in practican.* 28. *Rubr. de caus. crim.*

Nono si delictum sit commissum in ipso iudicio, quia talis confessio inducit notorium iuris. *c. 1. de accusat. an. 6.*

Decimo denique quando pars, vel testis coram iudice incidenter fatetur delictum aliquod. Licet enim ex ea confessione damnari nequeat, aperit tamen viam iudici ad inquirendum de tali crimine, absque alia accusatione, vel quærela. *Iul. Clarus lo. cit. l. ff. 6.*

29. *dub. 16. Fill. tra. 40.*

66.

§. 5.

Satis fit dubius de Inquisitione.

Dub. 1. Quænam indicia sufficiant ad inquisitionem specialem?

Clarus in §. fin. q. 20. n. 2. de iudiciis certam regulam non posse dari pronunciat, sed totum relinquit arbitrio boni viri, scilicet iudicis, qui secundum qualitatem personæ, delicti, & suspicionum discernat, an sit iudicium sufficiens, an non. Nilominus tres gradus subiungit, ita ut indicatorum alia sint levia, alia gravia, alia gravissima. Quæ verò talia sint, non audeat definire. *Paris de puteo à Silv. allegatus V. indicia n. 1.* Indicia levia vocat, quibus contingit frequenter abesse veritatem. Gravia quibus contingit frequenter adesse veritatem. Gravissima, quibus non dubitatur ad veritatem. *Barthol. in lib. ea quidem C. de accusat.* duo membra faciens iudicium plenum vocat, in quo tanquam vero animus quiescit, nec plus investigare curat: semiplenum vero præsumptionem, quæ fortiter moveat animum ad aliquid credendum, vel dicendum. His positis, quia certius nihil invenio, ad dubium propositum.

R. Ad inquisitionem specialem illa tantum indicia sufficere, quæ & publica & minimè levia sint, consideratis omnibus circumstantiis, in illis criminibus, quæ tendunt in damnum animarum, aut reip. ubi haud dubiè non quilibet, sed probatissimus iudex necessarius est, qui ut Mosconius loquitur

tur, duplici sale conspersus sit, scientia, & conscientia; dilectionis & devotionis. *Azor* III. l. 13. c. 26. *Sanchez* l. 6. *consil.* c. 3. *Dambaud* in *practica crim.* c. 10. *Pillut.* 1748. 40. c. 6. q. 13. l. 1. c. 29. *dub.* 17.

Dub. 2. An liceat in religiosos inquirere absque pravia infamia?

Vulgi error est, religiosos, quia mundo, & carnis bonis renunciarunt, omnem quoque nominis, & famam curam abiicere, ac proinde multo facilius ad iudicia trahi, infamari, vexarique posse. Aliter sapientes & Theologi dicunt qui cum *S. Tho.* 2. 2. da. q. 186. *art.* 2. honorem, & famam non pertinere ad bona temporalia, quibus solis renunciat religio: aprofessio. Quamobrem *Arnulphus* in *inquisitio* n. 11. *præclare* inquit. Religiosi licet non teneantur sequi apices iuris in iudiciis, & electionibus, tenentur tamen servare ea, quæ sunt de essentia iuris, ut, quod non procedant sine accusatore infamia, & huiusmodi. Præterea *Rodericus* IV. tit. 8. c. 12. graviter arguit visitatores, qui de crimine occulto per tres, aut plures testes patefacto non tamen præcedente infamia condemnant, & puniunt sibi subditos religiosos. Sic enim fieri posse, ut alii subditi committant peccata publica, & scandalosa, sic permittente Deo, ut quia contra legem divinam, & sacros Canones, quæ occulta servare oportuit publica faciunt, religio coram hominibus amittat splendorem suum, quem ipsi illi rursus procurare intendunt. In eundem finem respiciens *Fagundes* in *prac.* 8. c. 48. docet, mortaliter peccare Prælatos, cum absque accusatore puniunt suos, nec ullum ex Deum timentibus

Prælatos id facere. *Sayrus* l. 11. c. 12. *Sancti* l. 6. *consil.* c. 3. d. 25. *Carb.* in c. *Qualiter de accus.*

Quem ergo modum procedendi servabunt? R. Iuris regularium periti monent l. apices iuris, & solemnitates exquisitas negligi posse, secundum indulta supremorum Pontificum, quæ verò ad substantiam, seu essentiam iudicii spectant, oblevanda esse. 2. non facile admittendus est iudicialis processus, sed quantum fieri potest summarie & de plano cognoscendæ & dicendæ lites sunt. Si tamen res exigit, adhiberi potest, servatis, quæ in iudicio sæculari solent, nisi quod non semper accusatore formalis opus sit. 3. in dubio, cum nihil certi ex denunciatione, & inquisitione sua Prælati habet, non potest panam infligere, & urgere, sed potius bonam opinionem habeat de suspectis, quorum nomina detulerunt, non multa fide digni zelatores. Hinc *S. Tho.* q. 60. *art.* 4. duo iudicia distinguens, aliud secundum suppositionem, aliud secundum determinationem. Iudicium suppositionis, ait locum habere in visitationibus, ubi audiuntur varia, & incerta crimina, pro quibus supponendo facta, vel facienda, remedia superiores disponunt. Iudicium determinationis de certa nimirum persona, si dubium fuerit, in meliorem partem inclinare debet superior, ut peccatum temeritatis, & iniustitiæ evitetur. Integrum tamen manet pro futuro disponere circa personam delatam eaque & ipsi & communitati salubria forent. Cavendum verò imprimis, ne claudendo unum foramen, aliud aperiant.

nant v. g. ad alium Conventum mit-
tendo fratrem, cuius discessio scanda-
lum & suspicionem vulgi auget, quod
nunquam ferè in melius accipere reli-
giosorum gesta solet. S. Tho. l. cit. Caiet.
ibid. Soto. l. 5. q. 4. Corduba. Antoninus. Silv.
& alii Summistæ. DD. in c. Qualiter, & quan-
do De accus. Navar. in Rubr. de iudic. Roderic.
17. tit. 6. & 8. Lugo D. 36. sect. 7. n. 73.
Suar. xv. l. 10. c. 12. Spatharius in Methodo
Tr. 6. Chislerius de iud. Regular. c. 16.

Dub. 3. An præcedere infamia de-
beat, quando inquiritur de habilitate &
inhabilitate ad officia?

R. Id per se non videri necessarium
quia in eiusmodi examine de meritis, &
demeritis personarum inquirunt supe-
riores, nec intendunt aliud, quam cog-
noscere qualitates, & talenta, quibus
præditi esse debent promovendi, adeo-
que parum curant de factis particulari-
bus, quod si infamatus quis esset, de
supplicio potius, quam officio delibe-
rarent.

Quemadmodum igitur, ubi de ma-
trimonio ineundo cum hac vel illa per-
sona agitur, Iudici inquirere licet, an sit
impedimentum aliquod, c. postquam. c.
Cum dilectus de elect. & c. fin. de cland. de-
spens. licet etiam prælati eorum, quos eli-
gere, & officis ornare vel onerare vo-
lunt, merita & demerita explorare pos-
sunt absque ulla infamia, quæ præcesse-
rit, quin potius ad bonam æstimatio-
nem, quam de illis alii habent, attende-
re solent.

Idem de episcopis affirmat Maranta
pag. 136. n. 32. qui quando informatio-
nem capiunt de vita, & moribus eli-
gendi, vel promovendi ad ordines, an

sit idoneus, ex officio procedunt nulla
præeunte infamia secundum. Abb. in c.
1 de off. ordinarii, & Specul. in tit. de inquisi-
tione. §. Quando. Quin etiam hodie mul-
tis in locis consuetudine contraria abo-
litum censet cum Iul. Claro Fill. Tr. 40. c.
6 q. 11. ut non nisi præcedente infamia
Iudex in malefactores inquirat.

Dub. 4. An sufficiat infamia super-
veniens iam incarcerato, cum prius nul-
la esset?

R. non sufficere, quia superveniens
infamia ex ipso Iudicis facto oritur, qui
illam non invenit, sed reum mittendo
in carcerem causavit, quo quidem mo-
do de occultis criminibus, inquirendo
& capiendo innocentissimum quemque
infamem reddere posset. Si tamen pri-
us parva infamia latebat, & per occasio-
nem illam emergit, effectum habebis,
ut alia quælibet antecedens. Navar. in
c. Inter verba Coroll. 62. nu. 69. Sanch. l. 6.
Consl. c. 3. Dub. 26. Card. Lugo Disp. 37.
sect. 6. n. 68.

Quam lubricum & periculosum sit
iudicium ex fama captum, quantâ opus
cautela sit ad evitandam iniuriam & al-
ia peccata, novissimè satis exposuit &
opposuit practicus nostris auctor Cau-
tionis criminalis Dubio 34. quem pro-
dierit legisse.

Dub. 5. Qualis notitia infamiae suffi-
ciat Iudici ad inquisitionem?

Difficultatem parit modus cognos-
cendi. Velenim iudicialiter cognoscen-
da & probanda infamia est, vel non sit
iudicialiter, iam sine inquisitione proce-
dimus, vel alia fama præcedere debet, si
non iudicialiter, accusatio extra iudiciū
facta ad citandū reum, audiendos testes

& similia, sufficere, quod admitti non potest, & periculosum est.

R. Iudex infamiam cognoscere potest duobus modis. Primo per seipsum, quando ad aures ipsius clamor penetrat. Secundo per duos vel tres, qui denunciant hunc vel illum infamatum esse. Quando priore modo cognoscit, clamor initium facit inquisitioni futurae: quando posteriore infamatio iudice probanda est: neque tamen à iudicio tunc inchoatur iudicium, ut aliqui timeant, sed à denunciatione, qua habita ad iudicam probationem compelluntur, qui denunciarunt infamatos.

Hinc sequitur minimè admittendum quod Angelus asserit. v. *Inquisitio n. 4.* Iudici in tribunali sedenti adferendam infamiam esse, ut ea cognita ad inquirendum procedere queat: cum nihil vetet, quolibet in loco ad aures ipsius clamorem pervenire, vel etiam querelam, unde ad procedendum ulterius exciteretur.

Dub. 6. An tota Iuris pœna imponenda sit, cum via inquisitionis proceditur?

R. *Vallensis l. 3. tit. 1. §. 4.* multum referre per inquisitionem vel accusationem probari delictum. Nam per accusationem probata pœna ordinaria imponitur, si verò per inquisitionem cognitum & probatum fuerit, licere iudici arbitrato suo pœnam moderari, secundum personæ merita, & delicti qualitatem: c. *Inquisitioni cir. in it. de accusat.*

Excipe, nisi eiusmodi delictum fuerit, quod executionem ordinis impediat, aut peccantem beneficio indignum reddat, ut si quis per inquisitionem

probaretur esse simoniacus. Nam in his duobus casibus non permittitur iudici arbitrium mitigandi pœnam à Iure constitutam, sed in priore fit depositio, non secus atque in iudicio per accusationem in posteriore autem fit privatio nulla indulgentiæ, dispensationis vel diminutionis habita ratione. c. *Sanè 15. q. 3. & c. cita. Inquisitionis de accus.*

Ita Vallens. verè si ius Canonicum attendis. In iure Civili enim, si plenè probatum fuerit crimen etiam in via inquisitionis, integra pœna infligitur. l. 1. c. *de abolendis.* Gomez. 10. III. c. 1. n. 51. Navar. 6. Inter verba Corollario 48. n. 382. Mayana Par. 4 §. *Iudicior. prima. n. 25. & sequ. Sanchez. l. 6. consil. c. 3. Dub. 40.*

§. 6.

Alii duo modi procedendi.

I. Quoniam contingit aliquando peccantem in ipso actu deprehendi, quemadmodum Zambri cum scorto Madianitide Numer. 25. v. 7. Item subinde notorium esse factum, ut nulla arte vel tergiversatione celari queat, iudici præter enumeratos in superioribus modos hi duo quoque ad vindictam malefactorum serviunt, ita ut non servato Iuris & iudicii ordine procedere queat ubi tamen observandum, quod sola deprehensio, ut loquimur in flagranti, non adfert plenam probationem ex qua condemnetur, sed semiplenam tantum, quæ sufficiat ad capturam, & torturam, in qua ne modus excedatur, consulitur Iudici, ut reum ad se adductum interroget primò un fateatur? si
ita

ita poenam irroget, sin minus tortura subiciat. Deinde discretionis memor sit, attendendo qualitatem personæ, & aliarum circumstantiarum, ne seipsum poena obnoxium reddat. Denique in leuibus delictis statim infligi poena potest, cuiusmodi sunt iuuenum, qui fructus hortorum, uuas, poma, ficus, & similia diripiunt. Alicubi in armis deprehensi ad Carcerem trahuntur, & spoliantur: ubi tamen advertendum, qualis persona sit, nobilis, an ignobilis. Neque enim expedit, sine discrimine omnes eodem fure ligari. Nobilitas ira grauior, & offensa tantum non immortalis est. *lul. Clarus. q. 8. Maranta Par. 6. iudiciorum. s. sexta & ultima.*

II. An reo in flagranti deprehenso dandus sit defensionis terminus, & copia iudiciorum, non immerito dubitatur. Neque enim periculum abest, nisi reus crimen confessus sit: ideoque caute procedendum iudicibus. Si tamen crimen atrocè, aut scandalosum foret, & populus instaret, excusari iudex potest, si continuè exequatur sententiam.

In prædictis casibus omitti quoque possunt solennitates adhiberi solitæ in prolatione sententiæ: ipsa tamen sententia semper præmittenda uidetur, licet aliter Glossa sentiat. *in l. 1. Glus. fustium. Tr. de hu qui notantur infamia:* quod etiam Boffius affirmat *in tit. de Denunciatis.* Accedit Gail. *l. 1. obs. 39.* ubi ait. In notoriis non expedit cognoscere, vel sententiam proferre, sed exequi, & punire, *c. de manifesta. q. 1. c. Euidencia. de accus.* Alii similiter ab eo citati, in crimine notorio cenent omnem solennitatem Iuris communis remissam esse præsertim si ta-

le notorium sit, quod inficiari non possit. *c. Quanto. de translat. episc. & c. Manifesta. 2. q. 1.*

III. Porro notorium triplex est, facti, Iuris, & præsumptionis, Notorium facti dicitur, quod commissum esse non dubitatur à populo, vel maiori parte, & per euidenciam rei nulla arte celari potest. *c. ult. de cohabit. cleric. & mul. c. Cum dilectus de purg. Canon.* Aliud est facti permanentis, & continui, ut quod insignia tua quis affixit: aliud transeuntis, ut si quis illa abstulerit: aliud interpolati, ut si uno die usurarius mensam paratam habeat, alia non habeat.

Notorium Iuris est clara in iudicio confessio, probatio inconvincibilis, & irrettractabilis definitio, de quo scilicet in iudicio aliquis damnatus est, vel in iure confessus. *c. Nos in quenquam. 2. q. 1.*

Notorium præsumptionis vocatur, quod euidencia Iuris præsumitur, & pro noto habetur, ut paternitas, filiatio, in quibus non habet locum alia probatio, *c. quoniam de fil. presb.* Hoc enim, quod quis sit alterius filius, non potest verè probari. *l. Lucius Tit. de condit. & demonstr.* Hoc posito dicendum est, quando factum notorium est per euidenciam, præta oculis vel alio sensu absque errore cognitum, non opus est juris præscripto & consueto ordine, sed illico proceditur ad executionem poenæ. *Innoc. in c. Cuncti venissent. de restit. in integ. Panorm. in c. Cuncti olim. de sent. & re iudic.* Notorio enim nulla maior, & certior probatio est. *Ostiens. in summa. s. ul. de probat.* Imò equiparatur sententiæ. *l. Emptorem Tit. de actionibus empti, & venditi.* Et sententia iudicis in notorio non tã sententia est, quàm quædam

dam Iuris executio secundum Innoc. in c. Ex parte 1. de verbor. signific. Mysing. Cent. 6 obs. 3. Gaill. l. 2. obs. 27.

IV. Præterea non satis est, ut condemnatur reus, factum ipsum notorium & evidens esse cum alio & alio sine peragi queat, sed qualitates quoque & adiuncta cognoscenda sunt. Titius, ut exemplo declarem, Caium occidit. Notorium est, nec celari potest; obscurum tamen, an id coactus fecerit, an cum moderamine inculpatae tutelæ. De his ergo, & similibus cognoscendum est.

Sed pone, Iudicem ipsum, & solum vidisse. Non sufficit ea notitia ad iudicium publicum. Resp. enim eum in finē, & illa potestate nullum Iudicem insti-

tuit quidem, si nec Deū ne hominem Iudex revereatur, dicatque visum à se Petrum in furto. Paulum in adulterio, & sic in aliis, quid fiet? Te kis fortasse, Iudex nunquam agnosceretur. Tholos. l. 4. §. 6. 9. n. 6.

Excipiunt aliqui supremum Iudicem, qui etiam contra fidem actorum ex privata scientia condemnare, vel absolvere possit, cuius oppositum multis rationibus Less. confirm. c. 29 d. II, verum dato illo, quod rex conjugem ex. gr. quam privata scientia novit adulteram esse, è medio tollat, non tam ut Iudex illud, quam vindex ager, eo modo, quo privato cui libet interdum permittitur executio. V. Decianum l. 9. c. II. n. 19. Damhaud. c. 80.

TITVLVS IV.

De Probationibus.

In innocentia ab insidiis, & fraudibus tutior esset contra malignas impetitiones & accusationes, iure sacro & profano sancitum est, ut positiones suas actor probaret, hoc est, Iudici fidem faceret, non à se ficta, comparataque, sed reapte confecta, vel Iuri conformia adferri; non se cupiditate aliqua transversum, sed boni rectique studio inductum movere litem, Iudicis fidem, & officium implorare. Vnde probationum genera, modisque diversi constituti sunt, de quibus ordine agemus.

§. I.

De probationibus in genere.

PROBATIO est rei dubia per argumenta ostensio sic definitur generalis. Iudicialis autem est Demonstratio seu ostensio dictorum factorumque Iudici facienda, de causis apud illum dubiis cognoscendis Azor in Rubr. C. eod. Dicitur 1. Demonstratio latè vocem hanc accipiendo, non philosophicè, ut loco generis sit. 2. dictorum factorumque. Illa enim quæ juris sunt, nota Iudici esse præsumitur, adeoque non indigent